

Verre enn sitt rykte?

En litteraturstudie av ungdom som bruker ecstasy og annen partydop¹

Hilde Pape

Både i massemediene og fra faglig hold blir det hevdet at bruken av illegale rusmidler har grepet om seg i ungdomsmiljøer som ikke tidligere var i befatning med narkotika. Spesielt ecstasybrukere er blitt løftet fram for offentligheten som en gruppe bestående av oppegående og ressurssterke unge mennesker. I artikkelen beskrives funn fra nyere empirisk forskning som kaster lys over dette positivt fargede bildet. Finnes det klar dokumentasjon for at ungdom som eksperimenterer med ecstasy eller beslektede stoffer, faktisk er vanlige og vel-fungerende, eller representerer de unntaket mer enn regelen?

Jeg har opplevd å få tilbud om å kjøpe ecstasy. Det skjedde sommeren 1996, i Dublin. Sent en kveld, på vei hjem fra en bedre middag, ble jeg stoppet av en ung mann som lurte på om jeg var interessert i E. Hvilket feilskudd, var min umiddelbare tanke da han la sitt salgstilbud fram – til meg – en kvinnelig forsker midt i trettiåra. Pent kledd var jeg også, iført et antrekk som slett ikke bar varsler om at jeg var klar for utagerende festing. Kanskje var det for mørkt, tenkte jeg så, til at selgeren kunne se at jeg neppe var en potensiell kjøper – verken av ecstasy eller andre illegale rusmidler.

Hendelsen ga opphav til undring og ettertanke. Hvem var mest uvitende og naiv – den håpefulle selger, eller jeg? Antakelig befant jeg meg i «eldste ytterkant» av selgerens målgruppe, men er det ikke slik at bruken av ecstasy og liknende stoffer har grepet om seg i deler av befolkningen som tidligere holdt seg langt unna ulovlige rusmidler? Er ikke saken den at vi står overfor en ny trend, der vi mer enn aner konturene av et samfunn hvor

narkotikabruk er blitt et alminnelig og temmelig trivielt fenomen? Tallrike medieoppslag i nyere tid peker i den retning. Ifølge dagspressen har illegale rusmidler fått fotfeste i nye ungdomsgrupper, og «*det er ikke lenger noe rebelsk eller avvikende ved å prøve ut hasj og ecstasy blant Oslos 14–15-åringer*» (Aftenposten 4.8.98). Tvert imot dreier det seg om «*vanlige gutter og jenter*» (Aftenposten 1.8.00). Mange kommer fra ressurssterke hjem og «*stadig flere velfungerende unge doper seg*» (Dagbladet 14.3.02). Såkalt motedop brukes ikke lenger bare til fest, men også til hverdags, og «*stoffer som ecstasy, amfetamin og GHB finnes overalt der tenåringer ferdes*» (Dagbladet 18.11.00). Det er visstnok heller ikke uvanlig at tenåringer «*hopper over*» alkoholen og opplever sin rusdebut ved å gå rett på ecstasy eller amfetamin (Aftenposten 14.3.02).

Slike urovekkende presseoppslag reiser mange spørsmål: Er det virkelig tilfellet at ungdom som bruker tyngre narkotiske stoffer, slik som ecstasy, ikke lenger kjennetegnes ved en opphoping av problemer og belastninger på ulike livsområder? Har mediene rett i at stoffbruk nærmest er blitt normalisert, eller handler presseoppslagene mer om sensasjonshunger og en higen etter økte opplagstall? Hvilke synspunkter har fagfolk og forskere forfektet, og hva er kunnskapsstatus på feltet? Finnes det klar dokumentasjon for at ungdom som bruker såkalt partydop, faktisk *er* vanlige og velfungerende, eller representerer de bare sjeldne unntak?

I det følgende vil jeg diskutere disse spørsmålene og også forsøke å gi noen klare svar. Fokus vil i hovedsak være rettet mot ecstasy, ettersom særlig brukerne av dette stoffet er blitt løftet fram for offentligheten som en gruppe bestående av velfungerende og ressurssterke unge mennesker. Ifølge EUs senter for kartlegging av narkotikabruk (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) har bruken av ecstasy dessuten bidratt til å synliggjøre nye rustrender blant unge mennesker i Europa (Griffiths mfl. 1997).

Sensasjonspreget tabloidjournalistikk eller faglig forankring?

Massemediene har i stor utstrekning hatt fagfolk som kilde for sine mange oppslag om ungdom og partydop. Ofte har nok oppslagene fått en sensasjonspreget slagside, men journalister har ikke vært alene om å formidle et positivt farget bilde av ungdom som bruker ecstasy eller beslektede stoffer. I Rusmiddeldirektoratets brosjyre – *Fakta om ecstasy* – slås det fast at «*unge som tilsynelatende lever et stabilt liv kaster seg utpå med piller i lomma, som en daglig eller ukentlig oppkvikker*» (Rusmiddeldirektoratet 1998). Liknende opplysninger er å finne i en brosjyre om «*partydop*» som er utarbeidet av Oslo politidistrikt i samarbeid med Justisdepartementet (1999).

Der står det at «*ecstasy omsettes i alle ungdomsmiljøer, også i miljøer som ikke tidligere er forbundet med stoffmisbruk*», og at stoffet er blitt et alternativ til alkohol blant de unge. Også det sentrale fagtidsskriftet på rusfeltet i Norge, *Rus & Avhengighet*, har rettet søkelyset mot oppegående unge mennesker som ruser seg på tyngre, narkotiske stoffer. Ifølge redaktøren, Martin Blindheim, skal vi ikke langt utenfor Norges grenser før vi ser at «*danseungdommen av i dag er mengder av vanlige, velfungerende ungdommer*» – til tross for at de bruker ecstasy, amfetamin eller LSD (Blindheim 1999:48). Samtidig understreker han at Norge, mer enn noen gang før, blir påvirket av internasjonale rustrender og ungdomskulturelle strømninger utenfra. En nyere artikkel i samme tidsskrift mer enn antyder at bruken av narkotika allerede *har* forflyttet seg fra marginale grupper til alminnelig ungdom – også i Norge (Husebye 2002). Det er først og fremst egne inntrykk som feltarbeider blant ungdom forfatteren baserer sine synspunkter på.

Nye trender i bruken av illegale rusmidler er også beskrevet av Ellinor Håkerud (2001). Hun har forfattet en rapport som i stor grad bygger på erfaringsbasert kunnskap blant fagfolk med tilknytning til rusfeltet i Oslo. Rapporten forteller at en ny klientgruppe har søkt behandling for rusproblemer i nyere tid. Det handler om unge mennesker som i utgangspunktet er veltilpassede og godt i gang med livene sine, men som har opplevd en «bråstopp» som følge av å ha brukt ecstasy eller andre illegale rusmidler. I motsetning til andre unge med rusproblemer har de ikke opplevd spesielle problemer eller belastninger i oppveksten. Disse klientene utmerker seg også ved å ha gode relasjoner til sine nærmeste. Rusdebuten har gjerne funnet sted relativt sent, og de har ingen identitet som stoffmisbrukere. Rusmidlene har de benyttet i samvær med andre – på store partyarrangementer så vel som i mindre sosiale sammenhenger – som en form for rekreasjonsbruk.

Et slikt bruksmønster, «*recreational drug use*» som det heter i internasjonal faglitteratur, er blitt definert som «*all bruk av illegale rusmidler i sosiale samvær hvor rusmiddelet i seg selv ikke er hovedhensikten*» (Moshuus mfl. 2002:10). Betegnelsen «partydop» er også blitt plassert innenfor en slik kontekstuell ramme. «Rekreasjonsbruk av partydop» handler med andre ord om et bruksmønster for inntak av illegale stoffer som minner sterkt om den måten folk flest forholder seg til alkohol på. Det dreier seg om fest og «time-out» sammen med venner, ikke om tvangspreget misbruk og avhengighet. I prinsippet kan et hvilket som helst ulovlig rusmiddel inngå i et slikt konsummønster, men som regel er det hasj, ecstasy, amfetamin, ketamin, GHB eller LSD man sikter til når det er snakk om «rekreasjonsbruk av narkotika». Heroin holdes gjerne utenfor, og det samme gjelder også enhver form for intravenøs stoffbruk. Ordet «partydop» gis ofte en snevrere

mening, og ifølge Grimshei (2000) refererer det først og fremst til ecstasy, amfetamin og LSD. «Partydop» er et ord som ikke brukes i internasjonal faglitteratur, men det synes å svare til betegnelsen «dance drugs».

Subkulturell diffusjon

Ecstasy er ikke noe nytt rusmiddel. Det ble patentert i 1914, men ble ikke tatt i bruk før flere tiår senere. På 60- og 70-tallet ble stoffet gjenoppdaget og fikk blant annet en viss anvendelse i behandlingen av psykiatriske pasienter, først og fremst i USA. Den forføreriske betegnelsen *ecstasy* dukket først opp i tilknytning til house- og ravekulturens framvekst på 80- og 90-tallet. Fargesterke beskrivelser av denne kulturen finnes det mange av (se f.eks. Grimshei 2000, Reynolds 1998, Redhead 1993, Saunders 1995), og at ecstasy raskt fikk en sentral betydning, er det sterke indikasjoner for. Selve ordet *rave* har eksempelvis blitt brukt som en vanlig betegnelse på «*events where people dance and take ecstasy*» (Lenton mfl. 1997:1328).

House- og ravekulturen rommet imidlertid mye mer enn rus, rytmisk dans og pulserende musikk, i hvert fall i de innledende fasene. Blant annet handlet den om en livsanskuelse som ravere selv har kalt «*PLUR*» (dvs. «*peace, love, unity and respect*») (Weber 1999, Weir 2000). Foruten en avpolitisert variant av tidligere tiders hippieideologi hadde bevegelsen klare innslag av antirasisme og antisexisme (Grimshei 2000). Den oppløftede stemningen og den frilynte, livsbejaende atmosfæren var, ifølge tidlige observatører, et annet framtrekkende trekk ved ravesenen (Henderson 1997, Reynolds 1998). Fravær av fyll var en viktig grunn til at voldsbruk og aggresjon ikke forekom på arrangementene, er det blitt hevdet.

Det tok imidlertid ikke lang tid før det forelå dokumentasjon for at mange ravere og houseparty-entusiaster var storkonsumenter av alkohol så vel som et bredt spekter av illegale stoffer (Adlaf og Smart 1997, Griffiths mfl. 1997). Det tok heller ikke lang tid før en fragmentering av kulturen begynte å manifestere seg. Etter som 90-tallet skred fram inntok kommersielle interesser arenaen for fullt, og ravearrangementene forflyttet seg fra tomme lagerbygninger til mer velrenommerte etablissementer. «House» og «techno» musikk, som en gang bare ble dyrket av en liten subkulturell elite, rykket etter hvert inn på de offisielle hitlistene. Samtidig spredte bruken av ecstasy seg til bredere lag av ungdomsbefolkningen, og stoffets subkulturelle forankring ble stadig svakere. Ifølge EUs senter for kartlegging av narkotikabruk er det mye som tyder på at ecstasybruk raskt kom til å inngå som ingrediens i en generell partykultur (Griffiths mfl. 1997).

Omfang og trender – samt normalisering?

I 1994 kartla Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) omfanget av ecstasybruk blant norsk ungdom for første gang. Resultatene viste at 0,4 % i aldersgruppen 15–20 år hadde brukt stoffet minst én gang. I 2001 var andelen unge med ecstasyerfaring steget til 3 % (SIRUS 2001). Osloungdom har mer erfaring med narkotika enn norsk ungdom generelt sett, og i de siste 4–5 årene har livstidsprevalensen for ecstasybruk ligget på rundt 5 % blant hovedstadens tenåringer.

De refererte prevalensene er usikre. Frafallet i de årlige SIRUS-undersøkelsene er betydelig (ca. 50 %) (Skretting 2000), og vi vet ikke hvor stor andel det er som ikke svarer sannferdig på spørsmål om bruk av ulovlige rusmidler. I statistisk forstand er det likevel høyst uberettiget å hevde at det ikke er noe avvikende ved at osloungdom eksperimenterer med ecstasy (jf. Aftenposten 4.8.98). Heller ikke bruken av annen hard narkotika, som amfetamin eller kokain, kan betegnes som noe annet enn et marginalt fenomen i den yngre generasjon. Å eksperimentere med cannabis, derimot, er ikke lenger helt uvanlig. I løpet av 90-tallet ble stoffet stadig mer populært, og omfanget av cannabisbruk nådde nye høyder (SIRUS 2001, Ødegård mfl. 2002). I 2001 oppga 28 % av hovedstadens tenåringer at de hadde prøvd hasj eller marihuana, mens andelen på landsbasis var 17 %. Selv om utviklingen synes å peke i retning av økt narkotikabruk, er det likevel ingen tvil om at det store flertallet av norsk ungdom stadig holder seg unna narkotika.

Etter alt å dømme er illegal rusmiddelbruk langt mer utbredt i Storbritannia enn i de fleste andre europeiske land (Hibell mfl. 2000, EMCDDA 2001). Tall fra *British Crime Survey* i 1998 viser at 4 % i aldersgruppa 16–29 år hadde tatt ecstasy, mens 25 % hadde brukt en eller annen form for narkotika minst én gang i løpet av det siste året (Ramsay og Partridge 1999). Disse tallene tyder på at vanepreget bruk av stoff stadig er forbeholdt de få – selv i et utpreget «høyprevalens-land» som Storbritannia. En britisk forskergruppe (Parker mfl. 1995, Parker mfl. 1998) har likevel tatt til orde for at illegal rusmiddelbruk er blitt så vanlig i de brede lag av ungdomsbefolkningen at fenomenet ikke lenger kan betraktes som avvikende. I skarp kontrast til marginale grupper av tungt belastede opiatmisbrukere er det «*very large numbers of ordinary, conventional young people*» som bruker cannabis, amfetamin, ecstasy, LSD og «poppers», ifølge Parker og medarbeidere (Parker mfl. 1998:1). I samme ånd har andre britiske forskere uttalt at de unges befatning med ulovlige rusmidler nå er å anse som «*one of a number of ordinary, unremarkable activities like listening to music ...*» (Coffield og Gofton 1994:35).

Parker-gruppens tese er at bruken av de fleste ulovlige rusmidlene er blitt normalisert. Argumentene de framfører i denne forbindelse, handler ikke bare om høye prevalenser, men også om at sosioøkonomiske faktorer ikke synes å spille noen vesentlig rolle som risiko- eller beskyttelsesfaktorer lenger. Blant annet har stoffbruk fått solid fotfeste blant universitetsstudenter og ungdom med solid middelklassebakgrunn. Av den grunn mener Parker og medarbeidere at fenomenet ikke lenger kan knyttes til dårlige oppvekstforhold, kriminell aktivitet eller lav selvfølelse. Likeledes anser de teorier om subkulturer, sosialt avvik og individuell skjevutvikling for å være foreldet. Etter deres oppfatning handler de unges befatning med ulovlige rusmidler først og fremst om «leisure and pleasure» og om mainstream ungdomskultur. Dessuten handler det om vanlige unge menneskers behov for et midlertidig avbrekk fra den lange og krevende ferden mot voksenverdenen slik den fortøner seg i senmoderne samfunn. Parker og medarbeideres konklusjon er derfor at rusvanene blant vår tids ungdom best kan forstås i lys av nyere sosiologisk teori om modernitet – «whether it is *high, post or late*» (Parker mfl. 1998:22).

Parker-gruppens synspunkter minner om en akademisk versjon av nyere norske presseoppslag. Liknende synspunkter har imidlertid også blitt fremmet fra mer seriøst hold, deriblant fagfolk med tilknytning til rusfeltet. Men hva viser dokumentasjon fra mer systematisk forskning? Finnes det solid forskningsmessig belegg for at ungdom som eksperimenterer med stoff, er «ordinary, conventional young people», eller er slike påstander mer å anse som innspill til debatt? Er det eventuelt bare i Storbritannia eller i andre «høyprevalens-land» at det i stor utstrekning er vanlige, velfungerende ungdommer som bruker narkotika? I det følgende vil jeg i all korthet omtale forskningsfunn som kaster lys over disse spørsmålene, og samtidig rette et blikk mot de aktuelle studienes svakheter og begrensninger.

Funn fra empirisk forskning

I nyere tid har en rekke studier rettet søkelyset mot unge menneskers bruk av ecstasy og annen typisk partydop. Majoriteten av disse studiene har et temmelig snevert fokus. Til dels svært detaljert informasjon om de unges rusvaner er blitt skaffet til veie, men utover dette har få andre opplysninger, bortsett fra sosiodemografiske data, blitt innhentet. Videre er de aller fleste undersøkelsene basert på selekterte utvalg, ofte av storbyungdom med tilknytning til house- og ravekulturen. Rekrutteringen av respondenter har gjerne funnet sted ved å oppsøke ravearrangementer, eventuelt i kombina-

sjon med såkalte snøballteknikker. På den måten har vi fått et verdifullt innblikk i «danseungdommens» rusvaner, men det sier seg selv at resultatene ikke kan generaliseres til ravere eller unge partydop-brukere i sin alminnelighet.

En av disse studiene omfattet flere tusen ravedeltakere i åtte europeiske storbyer (Tossmann mfl. 2001). Resultatene viste at et overveldende flertall av respondentene var integrert i arbeidslivet eller i full gang med skolegang og studier. På denne bakgrunn var konklusjonen at deltakerne framsto som «*totally unexceptional*» – bortsett fra at de hadde et ekstremt høyt forbruk av ecstasy og andre ulovlige rusmidler. En tilnærmet identisk konklusjon ble trukket i en tilsvarende undersøkelse av ungdom i Perth (Lenton mfl. 1997). En studie fra Edinburgh, som også var basert på et utvalg av ravedeltakere, avdekket at de som brukte partydop, i skarp kontrast til «tradisjonelle» stoffmisbrukere, ikke viste tegn til verken sosial eller økonomisk marginalisering (Riley mfl. 2001). Den amerikanske DRUGNET-studien (Nicholson mfl. 1999) er også verdt å nevne. Her ble personer med et rekreasjonspreget konsum av illegale stoffer invitert til å fylle ut et spørreskjema som var lagt ut på Internett. Det kom mange svar, og resultatene viste at respondentene generelt sett hadde et høyt utdanningsnivå, og at omfanget av psykiske problemer lå på samme nivå som i normalbefolkningen i USA.

Refererte funn fra forskning basert på ikke-tilfeldige utvalg er tilsynelatende i samsvar med normaliseringstesen. Men det finnes unntak. En australsk studie avdekket at ecstasybrukere ikke bare svelget unna piller og alkohol, men at mange av dem også injiserte stoff (Topp mfl. 1999). Forskerne hadde ikke orientert seg mot spesielt utslåtte grupper for å rekruttere respondenter, men resultatene viste at mange ecstasybrukere hadde betydelige problemer knyttet til sitt narkotikabruk. I sin undersøkelse av unge med tilknytning til ravesenen i Glasgow avdekket Hammersley og medarbeidere (1999) høy kriminell aktivitet blant dem som brukte ecstasy. Vel så interessant er det at disse forskerne fant tilsvarende resultater i analyser av de yngste aldersgruppene i *Scottish Crime Survey*. Forskjellene mellom brukere og ikke-brukere av ecstasy i dette utvalget av normalbefolkningen var markante, både når det gjaldt volds- og vinningskriminalitet. Goulden og Sondhis (2001) analyser av tilsvarende data fra *British Crime Survey* peker entydig i samme retning. Også nyere norske undersøkelser basert på utvalg av den generelle befolkningen har påvist en betydelig overhyppighet av kriminalitet blant unge ecstasybrukere (Pedersen og Bakken 1998, Pape og Rossow 2002).

Sammenhengen mellom ecstasybruk og lovbruddsvirksomhet er tankevekkende, spesielt i lys av Parker og medarbeideres påstand om at «*the linking of drugs and crime for 1990s adolescents is quite unjustified*» (Parker

mfl. 1995:6). Enda mer tankevekkende er det at denne påstanden heller ikke understøttes av funn fra Parker-gruppens egen undersøkelse. I sin normalbefolkningsstudie av ungdom i Manchester-området fant de en sammenheng mellom stoffbruk og det å ha vært i befatning med politi og rettsvesen. Dette resultatet synes åpenbart å være i strid med normaliseringstesen, men Parker og medarbeidere ser det ikke slik. Etter deres vurdering handler det hele om at ungdom som bruker stoff, er mye på farten i det offentlige rom, og at de derfor er mer utsatt for å bli pågrepet av politiet. I lys av dokumentasjon fra andre studier av vanlig ungdom, for at stoffbruk fortsatt er forbundet med kriminell aktivitet, er denne fortolkningen oppsiktsvekkende. Det er også verdt å merke seg at den ikke blir testet ut i empiriske analyser.

Bildet av velfungerende unge mennesker som bruker ecstasy eller annen typisk partydop er åpenbart ikke hentet fra studier av representative utvalg av vanlige unge mennesker. Til nå har overraskende få slike studier bidratt med kunnskap om hva som karakteriserer denne gruppen unge, men resultatene står utvetydig i kontrast til normaliseringstesen. Kriminell aktivitet er bare ett av stikkordene i denne sammenheng.

I sin studie av nærmere 11 000 skoleungdommer fra hele Oslo avdekket Pedersen og Skrondal (1999) at både ecstasybrukere, amfetaminbrukere og «rene» hasjbrukere skilte seg ut i forhold til ungdom ellers ved å drikke og røyke mye, og ved å ha økt forekomst av atferdsproblemer og alkoholproblemer. Blant dem som brukte *både* ecstasy og amfetamin, var det også en overhyppighet av psykiske plager. I denne gruppen var dessuten omfanget av alkoholproblemer spesielt stort. Det var med andre ord ingen holdpunkter for at stoffer som ecstasy og amfetamin hadde erstattet alkoholen blant de unge. Pedersen og Skrondal fant heller ikke empirisk belegg for at ungdom ofte opplever sin debut med rusmidler ved å gå rett på de tyngre, illegale stoffene. Som i tidligere studier (Aas og Pedersen 1993, Kandel mfl. 1992), var det generelle mønsteret at ungdom først prøvde ut alkohol og deretter hasj, før de eventuelt beveget seg videre til de tyngre illegale stoffene. I tråd med refererte studier av ravedeltakere og «dansen ungdom» var det for øvrig ingen sammenheng mellom illegal rusmiddelbruk og sosio-økonomisk bakgrunn i denne osloundersøkelsen.

Sammenliknet med andre studier på feltet var deltakerne i Pedersen og Skrondals (1999) undersøkelse svært unge – bare 14–17 år gamle. Det betyr at resultatene primært handler om ungdom som debuterer tidlig med illegale rusmidler. Fra før er det veldokumentert at en tidlig stoffdebut er knyttet til psykososiale problemer og individuell skjevutvikling (Fergusson og Horwood 1997, Fergusson mfl. 1997, Kandel mfl. 1986), og Pedersen

og Skrondals funn passer godt inn i et slikt mønster. Det er også mulig at datamaterialet deres, som ble innhentet i 1996, allerede er noe foreldet.

Funn fra en nyere norsk undersøkelse av unge voksne avtegner imidlertid et bilde som minner sterkt om det Pedersen og Skrondal har rapportert (Pape og Rossow 2002). Undersøkelsen var basert på et landsrepresentativt utvalg av nærmere 3000 unge i alderen 19–24 år. Fokus var i hovedsak rettet mot ecstasybrukere, som i 95 % av tilfellene også brukte andre tyngre stoffer. Analysene viste at slik stoffbruk hang sammen med tyngre drikking, psykiske problemer og utøvelse av antisosial atferd – alvorlig kriminalitet inkludert. Fordi undersøkelsen hadde et longitudinelt design, var det mulig å dokumentere at de som brukte ecstasy i ung voksen alder, pekte seg negativt ut allerede tidlig i tenårene. Dessuten viste det seg at et stort flertall av ecstasybrukerne hadde problemer i form av alvorlig utagerende atferd og/eller psykiske plager. De var dramatisk forskjellige fra ungdom flest i så henseende. Videre rapporterte ecstasybrukerne oftere enn andre at foreldrene deres ikke levde sammen, og at minst én av dem hadde alvorlige alkoholproblemer. Når det gjaldt foreldrenes klasseslørighet, derimot, skilte ikke ecstasybrukere seg ut på noe vis. Dessuten var de aller fleste av dem selv i arbeid eller under utdanning.

Slik begrepet «*recreational drug use*» vanligvis brukes, favner det noe mer enn ren utprøving av illegale rusmidler. En viss regelmessighet i bruken av stoff synes å være innbakt i selve begrepet. Men begge de to refererte undersøkelsene fra Norge handlet om det å ha brukt ecstasy minst én gang i løpet av det siste året. Forekomsten av vanepreget bruk var rett og slett så lav at det, av statistiske grunner, ikke ga mening å analysere fenomenet nærmere. Hva som kjennetegner unge mennesker som «kaster seg utpå med piller i lomma, som en daglig eller ukentlig oppkvikker» (jf. Rusmideldirektoratet 1998), kan vi derfor bare gjette oss til.

Normaliseringstesens svake punkter

Shiner og Newburn (1997) har rettet hard skyts mot normaliseringstesens. I den forbindelse anklager de Parker og medarbeidere (1995, 1998) for å overdimensjonere omfanget av narkotikabruk blant de unge, og for å unnlåte å differensiere mellom ulike ulovlige stoffer – både i empiriske og teoretiske analyser. Det er en betydelig forskjell på hasj og tyngre narkotika, påpeker de, noe som ikke minst gjenspeiler seg i hasjens ubestridte posisjon som det vanligst brukte stoffet. Videre framholder Shiner og Newburn at flere forhold må tas i betraktning for å kunne fastslå at en gitt atferd har

beveget seg fra å være avvikende til å bli «normal». Det handler ikke bare om at atferdens forekomst og utbredelse, men også om hvorvidt den aktuelle atferden blir akseptert av relevante grupper. På den bakgrunn legger Shiner og Newburn fram resultater fra nyere undersøkelser av britisk ungdom som kaster lys over flere aspekter ved normaliseringsbegrepet, inkludert studier av de unges holdninger og normer knyttet til narkotikabruk. De går også nærmere inn på sentrale funn fra Parker og medarbeideres empiriske studie. Konklusjonen er at normaliseringstesen framstår som alt annet enn overbevisende: «... *this thesis exaggerates the extent of drug use by young people, simplifies the choices that young people make, and pays inadequate attention to the meaning drug use has for them.*» (Shiner og Newburn 1997:511)

Funn fra andre studier synes imidlertid å være i samsvar med Parker og medarbeideres (1995, 1998) normaliseringstese. Uten unntak handler det om undersøkelser med store metodologiske begrensninger når det gjelder representativitet og generaliserbarhet. En vel så stor begrensning har med datatilfanget å gjøre. Det er bemerkelsesverdig at nesten ingen studier på dette feltet har innhentet opplysninger om respondentenes mentale helse og psykososiale tilpasning. Det er utelukkende i forhold til sosioøkonomiske faktorer at raverne og andre høykonsumenter av partydop er blitt beskrevet som «*totally unexceptional*» (Tossman mfl. 2001:20) eller «*unremarkable apart from their drug use*» (Lenton mfl. 1997:1327). Parker og medarbeidere (1995, 1998) går et skritt lenger enn andre forskere ved å hevde at slike funn tilsier at unge stoffbrukere ikke lenger kjennetegnes ved en opphoping av psykiske problemer og sosiale belastninger. I strid med deres argumentasjon kan imidlertid sosioøkonomiske data ikke fortolkes som indikatorer på unge menneskers psykososiale tilpasning. Det er godt dokumentert at forekomsten av kriminell aktivitet og annen antisosial atferd er temmelig jevnt fordelt blant ungdom fra ulike sosiale sjikt (Bakken 1998, Braithwaite 1981, Farnworth mfl. 1994, Smith 1995). Det ser heller ikke ut til å være klare og entydige sammenhenger mellom sosioøkonomisk bakgrunn og psykiske problemer blant unge mennesker (Harrington 1993, Kandel og Davies 1982, Miech mfl. 1999). Funn fra de to omtalte norske studiene (Pedersen og Skronnal 1999, Pape og Rossow 2002) er illustrerende i så henseende. Begge disse studiene avdekket en klar overhyppighet av psykiske plager og utagerende atferd blant ecstasybrukerne, men det var ingen sammenheng mellom ecstasybruk og de unges klassebakgrunn.

Det er tankevekkende at fraværet av sammenhenger mellom sosioøkonomiske faktorer og illegal rusmiddelbruk er blitt framstilt som et nytt og høyst bemerkelsesverdig fenomen i nyere fag- og forskningslitteratur. Rik-

tignok har tidligere forskning avdekket at de mest utslåtte misbrukerne ofte kommer fra ressursfattige familier i lavere sosiale lag (Ravndal 1994, Stenbacka mfl. 1992, Lloyd 1998, Rossow og Lauritzen 2001), men tidligere forskning har også vist at bildet ser annerledes ut når blikket rettes mot illegal rusmiddelbruk i de brede lag av ungdomsbefolkningen. I en omfattende oversiktsartikkel om alkohol- og stoffbruk blant ungdom, som ble publisert i 1980, var konklusjonen at «*surprisingly, rates of drug use among young people do not vary according to socio-economic status*» (Kandel 1980:246). Mange lar seg øyensynlig fortsatt overraske av slike funn.

Sammenfatning og konklusjon

Det positivt fargede bildet av unge mennesker som «knipser E», eller som bruker annen typisk partydop, handler etter alt å dømme om sjeldne unntak. Funn fra ulike studier av unge mennesker i normalbefolkningen peker entydig i den retning. Fortsatt ser det med andre ord ut til at illegale rusmidler, særlig ecstasy og andre tyngre stoffer, har størst nedslag blant ungdom som sliter på ulike livsområder. Videre er situasjonen den at solid dokumentasjon på det motsatte glimrer med sitt fravær. Som beskrivelse på en generell trend i de brede lag av ungdomsbefolkningen, framstår normaliseringstesen foreløpig som ubekreftet tankegods.

Samtidig er det grunn til å understreke at det neppe er noen motsetning mellom funn fra store surveyundersøkelser av vanlig ungdom og den erfaringsbaserte kunnskapen som fagfolk i praksisfeltet har formidlet. At observasjonene tilsynelatende er motstridende, handler antakelig mest om at målestokken er ulik. De nye trendene for bruk av illegale rusmidler, som mange mener å ha observert, er antakelig ikke tilstrekkelig omseggripende til at de blir fanget opp i representative utvalg av normalbefolkningen – selv ikke i utvalg som omfatter flere tusen respondenter. Likevel berører disse trendene mange nok til at de som jobber i behandlingssektoren, har rapportert om en ny, ressurssterk klientgruppe (jf. Håkerud 2001). Nettopp fordi disse unge menneskene er ressurssterke, er det grunn til å tro at de i større grad enn andre unge narkotikabrukere søker profesjonell hjelp når livet kommer ut av kurs. Dermed blir de antakelig også «overrepresentert» i behandlingsapparatet. I tillegg kan det tenkes at de tiltrekker seg uforholdsmessig mye oppmerksomhet fordi de bryter så markant med etablerte forestillinger om hva som kjennetegner «de narkomane».

Veltilpassede unge stoffbrukere har utvilsomt tiltrukket seg mye oppmerksomhet fra ulikt hold. I nyere tid er fenomenet hyppig blitt beskrevet,

blant annet i norske så vel som internasjonale studier basert på kvalitative data (Moshuus mfl. 2002, Sand 2000, Moore 1995, Rosenbaum mfl. 1989). Ikke minst har massemediene vært opptatt av temaet. Mange medieoppslag har imidlertid vært ytterst betenkelige – i mer enn én forstand. Det er ikke bare upresist og misvisende å hevde at det er vanlige, ressurssterke ungdommer fra «pene» hjem som bruker ecstasy eller annen partydop. Slik alminneliggjøring framstår også som forførerisk og potensielt salgsfremmende. Dessuten gir denne type påstander inntrykk av at rekrutteringen til illegal rusmiddelbruk er helt uforutsigbar, og at alle foreldre derfor har grunn til være engstelige. Pressens framstillinger gir foreldre også grunn til å føle avmakt – for hvem kan vel beskytte seg mot et onde som tilsynelatende rammer blindt? Når det gjelder både bruk og tilgjengelighet, har dessuten massemediene ofte overdramatisert narkotikasituasjonen her til lands på det groveste. I lys av slike skrekkbilder, som også enkelte forskere og eksperter har bidratt til å nøre opp under, er det ikke overraskende at narkotika er det som bekymrer dagens norske tenåringsforeldre aller mest når det gjelder de unges oppvekstvilkår.²

Den klisjépregede konklusjonen om at det trengs mer forskning på feltet, er åpenbart berettiget. Ytterst få normalbefolkningsstudier av nyere dato har bidratt med kunnskap om hva som kjennetegner unge mennesker som «flørter» med narkotika. Kunnskapen er spesielt begrenset når det gjelder bruk av illegale rusmidler blant dem som befinner seg i grenselandet mellom «den forlengede ungdomstid» og den veletablerte voksenverdenen. Til tross for at cannabisbruk blant tenåringer har økt markant både i Norge (Ødegård mfl. 2002) og ellers i Europa de senere årene (Hibell mfl. 2000), er slik stoffbruk et fraværende tema i nyere ungdomsforskning. Kanskje vil man i større grad komme på sporet av en velfungerende, ressurssterk gruppe hvis søkelyset rettes mot et såpass vanlig brukt rusmiddel som cannabis etter hvert er blitt. Utfallet er imidlertid ikke gitt. Den innflytelsesrike rus- og ungdomsforskeren Denise Kandel gjennomførte en studie av marihuana-bruk blant amerikansk normalungdom tidlig på 80-tallet. Konklusjonen var at «even in a historical period in which marijuana use is prevalent, youth who use marijuana are quite different from the non-users, and the differences increases with degree of involvement» (Kandel 1984:200). Forskjellene hun refererer til, gikk systematisk i marihuanabrukernes disfavør – og det til tross for at et flertall faktisk hadde erfaringer med stoffet.

Noter

1. Justisdepartementet / Politi­høgskolen i Oslo har finansiert arbeidet med denne artikkelen.
2. Ifølge en undersøkelse utført av Norsk Gallup som er referert i Aftenpostens morgenutgave 14.3.02.

Litteratur

- Adlaf, Edward M. og Reginald G. Smart (1997). Party subculture or dens of doom? An epidemiological study of rave attendance and drug use patterns among adolescent students. *Journal of Psychoactive Drugs*, 29:193–198.
- Bakken, Anders (1998). *Ungdomstid i storbyen*. Rapport 7/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Blindheim, Martin (1999). «... og neonlysene kicker ass ...». *Rus & Avhengighet*, 5/99:48.
- Braithwaite, John (1981). The myth of social class and criminality reconsidered. *American Sociological Review*, 46:36–57.
- Coffield, Frank og Les Gofton (1994). *Drugs and Young People*. London: Institute for Public Policy Research.
- EMCDDA (2001). *EMCDDA Annual Report 2001*. Lisboa: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).
- Farnworth, Margaret, Terence P. Thornberry, Marvin D. Krohn og Alan J. Lizotte (1994). Measurement study of class and delinquency. Integrating theory and research. *Journal of Research on Crime and Delinquency*, 31:32–61.
- Fergusson, David M. og L. John Horwood (1997). Early onset cannabis use and psychosocial adjustment in young adults. *Addiction*, 92:279–296.
- Fergusson, David M., Michael T. Lynskey og L. John Horwood (1997). Conduct problems and attention deficit behaviour in middle childhood and cannabis use at age 15. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 27:673–682.
- Goulden, Chris og Arun Sondhi (2001). *At the Margins: Drug Use by Vulnerable Young People in the 1998/99 Youth Lifestyle Survey*. London: Home Office Research.
- Griffiths, Paul, Louisa Vingoe, Karl Jansen, Roger Lewis, Margareta Nilsson, Richard Hartnoll og Jamens Sherval (1997). *New Trends in Synthetic Drugs in the European Union*. Lisboa: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).

- Grimshøj, Christian (2000). *Elektronisk ekstase. Housekultur, partydop og nye trender*. Oslo: Oslo kommune, Rusmiddeletaten.
- Hammersley, Richard, Jason Ditton, Iain Smith og Emma Short (1999). Patterns of ecstasy use by drug users. *British Journal of Criminology*, 39:625–647.
- Harrington, Richard (1993). *Depressive Disorder in Childhood and Adolescence*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Henderson, Sheila (1997). *Ecstasy. Case unresolved*. London: Pandora.
- Hibell, Björn, Barbro Andersson, Salme Ahlström, Olga Balakireva, Thoroddur Bjarnasson, Anna Kollevi og Mark Morgan (2000). *The 1999 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN).
- Husebye, Tommy (2002). Fra margin til mainstream. *Rus & Avhengighet*, 1/2:20–22.
- Håkerud, Ellinor (2001). *Utfordringer i møte med ungdom og nye misbruksmønstre*. Oslo: Oslo kommune, Rusmiddeletaten.
- Kandel, Denise B. (1984). Marijuana users in young adulthood. *Archives of General Psychiatry*, 41:200–209.
- Kandel, Denise B. (1980). Drug and drinking behavior among youth. *Annual Review of Sociology*, 6:235–285.
- Kandel, Denise B., Kazuo Yamaguchi og Kevin Chen (1992). Stages of progression from adolescence to adulthood: Further evidence for the gateway theory. *Journal of Studies on Alcohol*, 53:446–357.
- Kandel, Denise B., Mark Davies, Daniel Karus og Kazuo Yamaguchi (1986). The consequences in young adulthood of adolescent drug involvement. *Archives of General Psychiatry*, 43:746–754.
- Kandel, Denise B. og Mark Davies (1982). Epidemiology of depressive mood in adolescence. An empirical study. *Archives of General Psychiatry*, 39:1205–12.
- Lenton, Simon, Annabel Boys og Kath Norcross (1997). Raves, drugs and experience: Drug use by a sample in Western Australia. *Addiction*, 92:1327–1337.
- Lloyd, C. (1998). Risk factors for problem drug use: Identifying vulnerable groups. *Drugs: Education, prevention and policy*, 5:217–232.
- Oslo Politi / Justisdepartementet (1999). Partydop. Brosjyre. Oslo: Oslo Politi / Justisdepartementet.
- Miech, Richard, Avshalom Caspi, Terrie E. Moffitt, Bradley R.E. Wright og Phil A. Silva (1999). Low socioeconomic status and mental disorders: A

- longitudinal study of selection and causation during young adulthood. *American Journal of Sociology*, 104:1096–1131.
- Moore, David (1995). Raves and the bohemian search for self and community: A contribution to the anthropology of public events. *Anthropological Forum*, 7:193–212.
- Moshuus, Geir, Ingeborg Rossow og Viggo Vestel (2002). *Partydop og ungdomskultur*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.
- Nicholson, Thomas, John White og David F. Duncan (1999). A survey of adult recreational drug use via the world wide web: The DRUGNET study. *Journal of Psychoactive Drugs*, 31:415–422.
- Pape, Hilde og Ingeborg Rossow (2002). *Ecstasy users: Delinquent and disordered or happy and healthy?* Paper presentert ved Nordisk samhällsvetenskaplig rusmiddelforskningskonferanse, Helsing 24.–26. mai.
- Parker, Howard, Judith Aldridge og Fiona Measham (1998). *Illegal Leisure. The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use*. London: Routhledge.
- Parker, Howard, Fiona Measham og Judith Aldridge (1995). *Drugs Futures: Changing Patterns of Drug Use Amongst English Youth*. London: Institute of Study on Drug Dependence.
- Pedersen, Willy og Anders Bakken (1998). Ecstasy. *Tidsskrift for Norsk Samfunnsforskning*, 39:49–77.
- Pedersen, Willy og Anders Skrondal (1999). ECSTASY and new patterns of drug use: A normal population study. *Addiction*, 94:1695–1706.
- Ramsay, Malcolm og Sarah Partridge (1999). *Drug Misuse Declared in 1998: Results from the British Crime Survey*. London: Home Office.
- Ravndal, Edle (1994). *Drug abuse, Psychopathology and Treatment in a Hierarchical Therapeutic Community*. Doktoravhandling ved Det medisinske fakultet, UiO. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Redhead, Steven (1993). *Rave off. Politics and Deviance in Contemporary Youth Culture*. Avebury: Athenaeum Press Ltd.
- Reynolds, Simon (1998). *Generation Ecstasy. In the World of Techno and Rave Culture*. Boston: Little, Brown & Co.
- Riley, Sarah C.E., Charlotte James, Danielle Gregory, Henry Dingle og Mike Cadger (2001). Patterns of recreational drug use at dance events in Edinburgh, Scotland. *Addiction*, 96:1035–1047.
- Rosenbaum, Marsha, Patricia Morgan og Jerome E. Beck (1989). Ethnographic notes on ecstasy use among professionals. *The International Journal on Drug Policy*, 12:16–19.
- Rossow, Ingeborg og Grete Lauritzen. (2001). Shattered childhood: A key issue in suicidal behavior among drug addicts? *Addiction*, 96:227–240.

- Rusmiddeldirektoratet (1998). *Fakta om ecstasy*. Brosjyre. Oslo: Rusmiddeldirektoratet.
- Sand, Anniken (2000). «Dop er greit så lenge det ikke styrer livet ditt». Hovedoppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt og museum for antropologi.
- Saunders, Nicholas (1995). *Ecstasy and the Dance Culture*. London: BPC Wheatons.
- Shiner, Michael og Tim Newburn (1997). Definitely, maybe not? The normalisation of recreational drug use amongst young people. *Sociology*, 31:511–529.
- SIRUS (2001). *Rusmidler i Norge*. Oslo: Statens Institutt for Rusmiddelforskning.
- Skretting, Astrid (2000). *Ungdom og rusmidler*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet.
- Smith, David J. (1995). Youth crime and conduct disorder. I: Rutter, Michael og David J. Smith (red.). *Psychosocial Disorders in Young People* (s. 389–490). Chichester: Wiley.
- Stenbacka, Marlene, Peter Allebeck, Lena Brandt og Anders Romelsjö (1992). Intravenous drug abuse in young men: Risk factors assessed in a longitudinal perspective. *Scandinavian Journal of Social Medicine*, 20:94–101.
- Topp, Libby, Julie Hando, Paul Dillon, Ann Riche og Nadia Solowij (1999). Ecstasy use in Australia: Patterns of use and associated harm. *Drug and Alcohol Dependence*, 55:105–115.
- Tossman, Peter, Susan Boldt og Marc-Dennan Tensil (2001). The use of drugs within the techno party scene in European metropolitan cities. *European Addiction Research*, 1:2–23.
- Weber, Timothy R. (1999). Raving in Toronto: Peace, love, unity and respect. *Journal of Youth Studies*, 2:317–336.
- Weir, Erica (2000). Raves: A review of the culture, the drugs and the prevention of harm. *Canadian Medical Association Journal*, 162:1843–1848.
- Ødegård, Einar, Anne Line Bretteville-Jensen og Astrid Skretting (2002). Utviklingen av narkotikamisbruket i Norge på 1990-tallet. *Nordisk Alkohol- og Narkotikatidsskrift*, 19:106–121.
- Aas, Henrik og Willy Pedersen (1993). Stadier i ungdoms bruk av rusmidler. *Nordisk Alkohol Tidsskrift*, 10:1–10.

English summary

Even blacker than painted?

A review of the literature on adolescent users of ecstasy and other dance drugs

Users of ecstasy and related drugs have been repeatedly characterized as ordinary and well adjusted by the mass media. Police authorities, community youth workers and health professionals have also presented a rosy portrayal of such drug users to the public. On the basis of this, the article addresses recent research on characteristics of youth who use ecstasy and other typical dance drugs. The key question is whether well-adjusted users of such drugs represent rare exceptions or the general rule. Studies from the rave scene all seem to concur that dance drug users are unexceptional with respect to socio-economic factors. The same has been observed in normal population surveys. Such surveys have also shown that the smiling ecstasy pills do have a seamy side, and that the typical story of youth who take such pills is far from happy. High rates of antisocial behaviour, criminal offences and mental health problems are key words invoked in this respect.